

Чорноуса Івана («Чорний Ворон») – отамана Холодноярської республіки з 1922 року проти цілої дивізії червоноармійців [2].

Понад 70 років подвиг студентства замовчували та свідомо применшували його історичне значення, як, зрештою, і десятки інших. Так з української історії зникла ще одна чи найгероїчніша подія, якою може похвалитися не кожна нація. Навіть сьогодні чимало українців не знають про холодноярців, які були прикладом патріотизму, високої самоорганізації та мали беззаперечний авторитет у Наддніпрянській Україні. За бажання жити в незалежній державі чимало із них поплавилися власним життям.

Отже, Холодноярська республіка зробила вагомий внесок у відновлення незалежності України того часу та для майбутніх поколінь. Згодом, дивлячись на приклад відважних холодноярців утворювалися нові повстанські рухи та організації, які несли за собою націоналістичні ідеї та принципи. Саме завдяки таким хоробрим постатям у нашій історії, які не боялися віддати своє життя, потрапити під репресії радянської влади, Україна не припинила своє існування та право на свободу і незалежність.

Прапор холодноярівських повстанців майорів на Євромайдані в Києві як свідчення незламності та свободолюбивості українського народу, сьогодні він майорить в руках наших воїнів під час російсько-української війни, додаючи сили духу славних предків. Холодний Яр і досі залишається для ворогів України непохитним та неблаганним ворогом. В умовах новітньої російсько-української війни використання українськими збройними силами їхніх гасел та символіки доводить, що історія повстанської боротьби Холодноярської організації залишається яскравим прикладом визвольної боротьби.

Література

1. Вовк О. Українська історіографія Холодноярської повстанської організації (кінець 1910-х – початок 1920-х рр.). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1133/1/Ukrainska%20istoriohrafia%20kholodnoiarско.pdf>
2. Коваль Р. Холодний Яр: історія, яку треба знати, аби перемогти в сьогоднішній війні. URL: <https://iprosvita.com/kholodnyj-iar-istoriia-iaku-treba-znaty-aby-peremohty-v-sohodnishnij-vijni/>
3. Шевелева М. Василь Чучупак – славетний отаман Холодного Яру. URL: <https://uain.press/blogs/vasyl-chuchupak-slavetnyj-otaman-holodnogo-yaru-1194649>

УДК 94(477.8)"1945/54":329.614

Н. Городиська, викл.; А. Тиравська

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола, Україна

ВОЄННИЙ АНДЕГРАУНД АБО ЯК БУДУВАЛИ КРИЇВКИ

N. Horodyska; A. Tyravska

MILITARY UNDERGROUND OR HOW SHELTERS WERE BUILT

У боротьбі за самостійну Соборну Державу українці завжди спиралися насамперед на свої власні сили. Особливо це проявилось під час національно-визвольної боротьби 40-50 рр. Цей період став героїчною епохою українського народу. Саме тоді українці прийняли ідею ОУН-УПА. І саме у 1942 р. Організацією Українських Націоналістів була створена Українська Повстанська Армія. Одним із феноменів боротьби українських повстанців за власну державу були так звані «зимівники» або, як казали самі повстанці, «бункри» чи «криївки».

Криївка — військово-оборонна й господарська споруда Української повстанської армії, розташована під землею. В літературі ще можна зустріти назву бункер або схрон. Криївка – це бункер, підземна схованка, де можна пересидіти ворожу облогу.

Уперше криївки почали використовувати у визвольному русі 1917-1920-х років. Тоді підземні схрони будували учасники антибільшовицького руху спротиву. Місцем розташування криївок були ліси Наддніпрянщини та Полісся. Функціональне призначення таких споруд переважно зводилося до переховування повстанців у холодну пору року, особливо в час, коли випадав сніг і вистежити повстанську групу можна було за відбитками на снігу.

Перші криївки у Західній Україні були створені в 1930-х роках, коли землі входили до складу Польщі, тут діяло підпілля ОУН. Вони призначалися для розміщення нелегальних друкарень та зберігання забороненої польською владою друкованої продукції. Підпільники знаходились у важких умовах, адже потрібно було десь переховуватись. Тож будували так звані "зимівники" — це і є ті самі криївки для довгого перебування повстанців без виходу на поверхню. Радянські спецслужби нарахували тисячу різновидів криївок, а всього на території Західної України їх налічувалося близько 10 тисяч. Мережа криївок була доволі густою [1].

Німці, французи, українці, на західному, східному фронті – всюди копали траншеї, а біля них облаштовували підземні кімнати, щоби можна було їсти, спати, грітися та планувати атаку й оборону. Найбільшого поширення криївки отримали після повернення радянської влади, — особливо від кінця 1940-х років, коли було розформовано великі повстанські відділи. Ці спеціальні схованки виявилися справжнім порятунком для визвольного руху в часи зимових блокад лісів енкаведистами.

Криївка складається з таких кімнат: житлова кімната, комора, вбиральні, криниця. Житлова кімната виглядала типово як тоді облаштовували підпільники: ліжка у два яруси, замість подушок використовували мішки, також там була друкарська машина, ікона [2, с.50].

Особлива увага при будівництві криївок приділялася системі вентиляції, яка могла забезпечити тривале перебування під землею відповідної кількості людей. Виходи віддушин маскувалися у дуплах дерев, густих заростях, в ущелинах і рівчаках, де були сильні потоки вітру, якими розсівалося вихідне тепло повітря. Контроль і догляд за віддушинами зимою проводився дуже ретельно, оскільки у місцях виходу повітря сніг міг танути і набирати іншого кольору. Маскувалися вентиляційні канали різноманітно у залежності від пори року і місця знаходження криївок. Розміщення віддушин повинно було гарантувати повну і вільну циркуляцію свіжого повітря у криївці при його найбільшій і тривалій наповненості, бо ж при поганій вентиляції тривале перебування у ній було неможливе. Матеріалом для прокладання вентиляційних виходів служили залізні труби невеликого діаметру. Найважче було заховати вириті кубометри землі. Їх викидали в річку неподалік або виносили у свіжозоране поле.

Побут у криївці був важким і виснажливим. А життя в криївці минало в очікуванні смерті. Потрапивши до криївки, повстанець переставав бути господарем своєї долі. Його життя залежало від місцевих жителів, які будували криївки і постачали продукти, зв'язківців і товаришів по зброї, з якими доводилось ділити криївку. Саме тому правила конспірації були дуже суворими. Про криївку знали лише ті, хто відповідав за її утримання, або мешкав у ній. У бункерах мешкали лише їхні копачі. Якщо про криївку ставало відомо іншим особам, навіть таким самим повстанцям, то тоді криївку вважали «скомпрометовано», і її треба було покинути. Таким чином кожен повстанець не тільки залежав від своїх братів по зброї, але й сам був відповідальним за долю своїх побратимів. Тому найвищою ціною конспірації була смерть. Розуміючи, що

у полоні на них чекають тортури, повстанці намагалися не здаватися в полон і при неможливості вийти з оточення стрілялися, підривали себе або бились до загибелі. Іноді, аби взяти повстанців живими, використовували паралітичний газ. Для найгіршого варіанту в упівців завжди була заготована для себе остання куля [1].

З роками криївки вдосконалювали і вже у 40-х роках вони відігравали роль шпиталів, штабів, казарм. Найскладнішими були криївки, влаштовані в землі й розраховані на доволі велику кількість людей, які мали жити й працювати без виходу назовні впродовж чотирьох-п'яти місяців. Вони мали кілька виходів, вентиляційну систему, пічне опалення й дрова, криниці, склади з їжею та ліками, запаси нафти або достатню кількість зброї.

Місце для бункера обирали за трьома критеріями: непомітність, недоступність для ворога та можливість для відступу. Спершу їх зводили в селах, коли хтось з осередку ОУН чи їхні прибічники будували нову хату, стодолу, погріб, хлів чи комору. Такий варіант був зручним, бо підпільники могли не турбуватися про їжу. Іноді криївки виявляли в куполах церкви. Траплялись і цілком несподівані сховки — до прикладу в бічному отворі криниці. Упівці спускалися по ланцюгу два метри, відчиняли дверцята і пролазили в тунель. Харчами забезпечувала господиня садиби: ставила приготоване у відро, йшла до колодязя нібито по воду і спускала обід до дверцят.

Ще один оригінальний метод створення криївки – у кухонній плиті. Коли енкаведисти заходили до садиби, повстанці ховалися до схрону і закривали за собою лаз. Господиня своєю чергою підпалювала на металевому черені дрова і ставила баняк з водою. Нікому зі солдатів не приходило до голови, що вхід у криївку був саме під вогнищем. Справжнім інженерним дивом були криївки для кількох осіб, з яких підпільники не виходили по декілька місяців, переважно взимку, коли видати могли сліди на снігу [2, с.138].

Колишній вояк УПА Михайло Зеленчук (псевдо «Деркач») зазначав: «Як правило, наприкінці жовтня, під час першого снігопаду, ми заходили у власноруч зроблену криївку і залишалися “запечатані” там до весни. Про події у світі дізнавалися з радіоприймача, але не знали, що робиться навколо нас, у найближчих населених пунктах. Така тривала самоізоляція, звичайно, тиснула на психіку, адже ззовні не долинали жодного звуку. У криївці була така ж дисципліна, як і під час рейдів. У суворо визначений час відбувалися заняття за програмою вишколу керівних кадрів. Відпочивати, слухати радіо, читати книжки дозволялося лише ввечері, у неділю та святкові дні. Щоправда, добу під землею “зміщували” для конспірації на 12 годин: коли надворі стояла ніч, у нас вважався день, і навпаки» [1].

Окрім навчання, у криївках займалися іншими справами: створювали листівки та агітаційну продукцію, студіювали літературу, писали відозви. Видавнича діяльність у криївках — унікальне явище в історії партизанського руху. Підпільники створювали плакати та активно розповсюджували їх серед українців. Деякі зразки потрапляли за кордон та інформували міжнародну спільноту про істинне обличчя радянської влади. Художник Ніл Хасевич у криївці створив образ української візуальної пропаганди. Це були карикатури, нагороди, бофони (гроші упівців).

Розгалужена мережа укриттів підтримувала повстанський рух аж до початку 1960-х років. Криївки відіграли важливу роль в боротьбі УПА з каральними органами СРСР. Інженерами УПА було створено понад десять тисяч криївок для автомобільної техніки, гармат, мінометів, стрілецької зброї, боєприпасів, друкарень, швейних цехів, шпиталів Українського Червоного Хреста й родини вищого командування, це не рахуючи криївок для простих повстанців. У 1946-47 рр. їх використовували як продовольчу базу для порятунку цивільного населення України під час комуністичного голодомору.

Сьогодні історія вкотре зробила коло – хижі північні сусіди знову намагаються захопити нашу країну. Тож українці, як і 100 років тому, стали до зброї, щоб захистити своє право жити вільно на власній землі. Однак ця війна докорінно відрізняється від усіх попередніх: вона йде фактично в прямому етері, на озброєнні війська – надсучасна зброя і безпілотники, а бійці мають надійну сталеву броню. Та, попри низку технологічних девайсів, на полі бою є місце винаходам минулого – криївкам, основи будівництва яких нині використовують у війні проти країни агресора. Для багатьох вони стають домівкою, а для когось і останнім місцем спочинку.

Література

1. Життя і смерть у криївці. URL: <https://ukrainianpeople.us/життя-і-смерть-у-криївці/>
2. Літопис Української Повстанської Армії. Т.38: Архітектура резистансу: криївки і бункери УПА в радянських документах [ред. Петро Потічний]. Торонто; Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2002. 428с. URL: <https://diasporiana.org.ua/memuari/12837-litopis-ukrayinskoyi-povstanskoyi-armiyi-t-38-petro-y-potichniy-arhitektura-rezistansu-kriyivki-i-bunkri-upa-v-radyanskih-dokumentah/>

УДК 271.222(470+571)

Ю. Гумен, канд. іст. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ГІБРИДНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. СПРОБА ІСТОРИЧНОГО АНАЛІЗУ

Yu. Humen, Ph.D., Assoc. Prof.

THE HYBRIDITY OF THE RUSSIAN ORTHODOX CHURCH AS A THREAT TO UKRAINE'S NATIONAL SECURITY. ATTEMPT OF HISTORICAL ANALYSIS

Застосування поняття «гібридна війна» поступово утверджується в науковій методології. Активне застосування «гібридності» у військових конфліктах, в першу чергу, пов'язане з початком російської агресії України в 2014 році [1]. Великий тлумачний словник сучасної української мови, котрий був впорядкований у 2009 році, навіть не «підозрював» про можливість такої мовленнєвої конструкції. Зокрема, поняття «війна» - організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо. Розглядається в контексті громадянської війни, повітряної, світової, ядерної і навіть війни цін [2.]. Щодо гібридності, це тлумачиться - як результат схрещення рослинних або тваринних організмів. [3.] Отже, навіть, якщо використовувати просте тлумачення словника сучасної української мови дає уявлення про певну непересічність поняття. Вебресурс «Вікіпедія» перетворює це словосполучення в повноцінну понятійну категорію – Гібридна війна – війна з поєднанням в застосуванні конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму, кібервійни, торгових війн, патентних війн, реваншистських рухів, пропаганди, порушень прав людин. злочинів проти людяності, військових навчань, переселення, впливу на громадську думку, злочинні акти цензури, тощо [4.].

Повномаштабне вторгнення збройних сил російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року відтіснило використання поняття «гібридна війна» публічній сфері до визначення – «війна росії проти України» . Чи можна стверджувати те, що гібридна війна між росією і Україною завершилася? На наше переконання – ні, дії військово-політичного керівництва російської федерації відповідно до міжнародного законодавства є військовою агресією проти суверенної держави. Проте, віроломне вторгнення російських військ, активні військові дії на території України і досі не визнається кремлівським режимом, як війна проти українського народу.